

UKRAYNA'DA 2019 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ BAĞLAMINDA EUROMAIDAN'DAN GÜNÜMÜZE UKRAYNA VE ÖNÜMÜZDEKİ SÜRECE DAİR DEĞERLENDİRMELER - ÖZET ANALİZ

Turgut Kerem TUNCEL

Analist

Analiz No : 2019 / 14

08.05.2019

Ukraynada, 31 Mart-21 Nisan 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimleri, bu ülke de, 1991, 1994, 1999, 2004, 2010 ve 2014 yıllarında gerçekleştirilen seçimlerden sonraki yedinci cumhurbaşkanlığı seçimidir. 31 Martta gerçekleştirilen ilk tur seçimde, beklenildiği üzere, hiçbir aday oyların %50sinden fazlasını elde edememiş, bu nedenle, en yüksek oyu alan görevdeki cumhurbaşkanı Petro Poroshenko ve Volodymyr Zelenskiy arasında 21 Nisanda ikinci tur seçim gerçekleştirilmiştir. İkinci tur seçimde Poroshenko oyların %24,5ini, Zelesnkiy ise %73,2sini almış ve bu sonuca göre Zeleskiy Ukraynanın altıncı cumhurbaşkanı olmuştur. Olağanüstü bir durum olmaması halinde Zelesnkiy, 2024 yılına kadar Ukraynanın cumhurbaşkanı olarak görev yapacaktır.

2013 sonu-2014 başında gerçekleşen EuroMaidan Devrimi sonrasında, 25 Mayıs 2014de olağanüstü şartlar altında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonraki ilk seçim olması dolayısıyla, Ukraynada 31 Mart ve 21 Nisan 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimleri, EuroMaidan-sonrası Ukraynadaki toplumsal ve siyasi dinamiklerin anlaşılmasını sağlamaya yarayan somut veriler sunan önemli bir dönemeç niteliğindedir. Dolayısıyla, bu seçimlerin irdelenmesi, Ukrayna toplum ve siyasetinin bazı niteliklerinin anlaşılması için faydalı bir çaba olacaktır. Buna ek olarak, seçimleri takip eden dönemde Ukraynada önem kazanacağı görülen bazı süreçlerin ve dış politikayla ilgili olasılıkların şimdiden takip edilmeye başlanması da kuşkusuz önemlidir.

Ukraynadaki 2019 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin irdelendiği bu özet-analizde, ilk olarak, seçimlerin gerçekleştiği ekonomik, toplumsal ve siyasal bağlamın anlaşılması için bunlarla ilgili olarak betimleyici olan bazı veriler sunulacaktır. Bunu takiben, 21 Nisandaki ikinci tur seçimde yarışan görevdeki cumhurbaşkanı Petro Poroshenko ve seçilen cumhurbaşkanı Volodymyr Zelesnkiynin seçim propagandalarının esasını oluşturan tutum, söylem ve temalar incelenecektir. Bu inceleme, Ukraynalı seçmenin gerçek gündeminin ne olduğunun anlaşılmasını sağlayacaktır. Üçüncü olarak ise, seçim süreci ve sonunda ortaya çıkan ve EuroMaidan-sonrası Ukraynadaki toplumsal ve siyasi dinamikleri gösteren sekiz

olgudan bahsedilecektir.

Özet-analizin ikinci bölümünde ise, cumhurbaşkanlığı seçimlerini takip eden kısa vadeli süreçte Ukraynada yaşanacağı anlaşılan önemli siyasal süreçlerden bahsedilecek ve son olarak Ukrayna ile alakalı uluslararası politikaya dair bazı gözlem ve tahminler okuyucuya sunulacaktır.

2019 Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Gerçekleştirildiği Ukraynadaki Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Bağlam

Ukrayna, 2018 yılı itibariyle, Moldova ve Belarusun da gerisinde, Avrupanın en fakir ülkesidir.[1] Bu durumun ortaya çıkmasında 2014den günümüze kadar devam eden savaş durumunun etkisi kuşkusuz büyüktür. İlk olarak savaş durumunun kendisi ülke ekonomisi için büyük bir yük teşkil etmektedir. Bunun yanında, Rusya destekli ayrılıkçılar ve hükümete bağlı güçler arasındaki çatışmaların ülkenin sanayi bölgesi olan Donbasta başlamış olması ve buradaki durumun günümüzde sürüncemede kalmış bir ihtilaf halini almaya başlaması, Ukrayna ekonomisi için ciddi kayıplar anlamına gelmektedir. Kırımın Rusya tarafından işgal ve yasadışı ilhakının tek başına ciddi ekonomik sonuçları olmasa da, Ukraynanın Karadeniz kıyısındaki Odesa limanı ve Azov Denizi kıyısında bulunan Berdyansk ve Mariupol limanları arasındaki deniz ticaretini olumsuz etkileyen bir faktördür.[2] Ekonomik veriler, Ukrayna ekonomisinin 2014de %6.6; 2015de %9.8 gerilemiş olduğunu, 2016 ve 2017 ise %2.4 ve %2.5 oranlarında büyüdüğünü göstermektedir.[3] Ne var ki, 2016 ve 2017deki büyüme oldukça yetersiz bir seviyede kalmış, halkın içinde bulunduğu olumsuz ekonomik koşulların iyileşmesini sağlayacak düzeye ulaşmamıştır.

Dünya Bankasının Ukrayna, Belarus ve Moldova Ülke Direktörü Satu Kahkonenın basına yansıyan açıklamalarına göre Temmuz 2018 itibariyle Ukraynalıların %25i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yine Kahkonenin açıklamalarına göre, bu oranın 2014 yılında %15 olması, 2014 sonrasında Ukraynadaki ekonomik gerilemeyi göstermektedir.[4] Bu şartlar altında, halkın önemli bir kısmının borçlanma içinde olduğu da görülmektedir.[5] Bir milyondan fazla Ukraynalının akut açlık çektiği, 1,2 milyonunun ise gıda güvenliğinin olmadığı bildirilmektedir.[6]

Ekonomideki bu karanlık tablonun bir nedeni de kuşkusuz ülkedeki yolsuzluktur. 2017 yılında gerçekleştirilen Yolsuzluk Algı İndeksi çalışmasına göre Ukrayna yolsuzluk konusunda 180 ülke arasında en kötü durumdaki altmışıncı ülkedir.[7] Ülkede rüşvet oldukça yaygındır.[8] Her ne kadar, Poroshenko 2015 yılından itibaren bazı iş insanı-oligarklarla mücadele içine girmiş gibi gözükse de, bunun yetersiz kaldığı ve ülkedeki yolsuzluklarla mücadeleden çok bir takım kişisel hesaplar nedeniyle yapıldığı kanısı yaygındır. Bunun yanında, Porosehnko tarafından atanan Ulusal Savunma ve Güvenlik Konseyi Sekreter yardımcısı Oleh Hladkovskynin oğlunun çok yüksek bir fiyata Rusyadan arızalı askeri mühimmat parçaları aldığının Şubat 2019da ortaya çıkması, ülkedeki yaşanan yolsuzlukların son örneklerinden bir tanesi olmuştur.[9]

Gallupun internet sitesinde 21 Mart 2019 tarihinde yayınlanan bir makalede, Ukraynalıların sadece %9unun hükümete güven duyduğu belirtilmektedir. Bu dünyadaki

tüm ülkeler arasındaki en düşük orandır. Hükümete güven duyanların oranının Yanukovichin cumhurbaşkanlığı döneminde ve Poroshenkonun iktidara geldiği ilk zamanlarda %24 olması[10] bu kapsamda önemli bir veridir. Aynı makalede hükümet ve iş dünyasında yüksek seviyede yolsuzluk olduğunu düşünen Ukraynalıların, toplumun sırasıyla %91 ve %82sine tekabül ettiği belirtilmektedir. 2019 seçimlerinde ciddi usulsüzlüklerin yaşanmamasına rağmen, Gallupun makalesine göre, seçim öncesinde yetişkinlerin yalnızca %12sinin seçime hile karıştırılmayacağını düşünüyor olması da ülkedeki genel güven bunalımını gösteren bir örnektir. Seçimlerde hile yapılmayacağını düşünenlerin oranının 2014te %26 seviyesinde olması da yine dikkat çeken bir veridir.[11]

Donbasta 2014 yılında başlayan çatışmalar dolayısıyla 1.5 milyon civarındaki Ukrayna vatandaşı ülke içinde yerinden olmuş (IDP) durumdadır. Bu rakam, ülkenin dünyada ülke içinde yerinden olmuş insanlar sıralamasında dokuzuncu sıraya yerleşmesine neden olmuştur.[12] Ülke içinde yerinden olmuş insanların toplumun geri kalanından çok daha zor şartlarda yaşamlarını devam ettirdiklerinin de hatırlanması gerekmektedir.[13] Donbasta yaşanan çatışmaların 13.000 civarında asker ve sivilin hayatına mal olmuş olması da insani trajedinin bir başka boyutudur.

Özetlemek gerekirse, cumhurbaşkanlığı seçiminin yapıldığı 2019 Ukraynası, halkının önemli bir kısmının ekonomik zorluklarla boğuştuğu; ülkenin doğusunda devam eden çatışmalardan yıldığı; beş yıl önceki ümit dolu günlerde verilen sözlerin yerine getirilmemesi nedeniyle hayal kırıklığı yaşadığı; politikacılara güveninin çok düşük olan bir ülkedir. Bu tablo, Poroshenkonun yenilgisi ve Zelenskiynin zaferini hazırlayan arka plandır.

Poroshenko ve Zelenkiynin Seçim Propagandaları

İkinci turda yarışan Poroshenko ve Zelesnkiy seçim sürecinde birbirinden çok farklı tutum ve söylemler sergilemişlerdir. Poroshenko basında ve kamuoyunda mümkün olduğunca görünür olmaya çabalarken, bunun tam tersine Zelenskiy, basının karşısına çıkmaktan imtina etmiş, seçim propagandasını daha ziyade internet ve sosyal medya üzerinden yürütmüştür. Tutumlarındaki bu farklılığın yanında, Poroshenko ve Zelenskiy seçim propagandalarında da birbirinden farklı konuları ön plana çıkartmış, farklı söylem kümeleri içinden ve farklı temalar üzerinden propaganda yürütmüşlerdir. Poroshenko, Zelesnkiyyi seçmenin karşısında karşılıklı tartışmaya çekmeye çalışmış, ancak Zelenskiy Poroshenko ile halkın önünde tartışmaya girmekten özenle kaçınmıştır. Bunların bir sonucu olarak, seçim döneminde adaylar arasında, toplumu aydınlatarak daha bilinçli bir seçim yapmasına olanak tanıyacak bir siyasi tartışma ortamı oluşmamıştır.

Poroshenkonun seçim propagandası

Poroshenko, seçim propagandasını,

- Ukraynanın Euro-Atlantik seçimi ve bu seçim sonrası ortaya çıkan dış politika çizgisinin sürdürülmesi;

- Donbas (ve Kırım) ile ilgili olarak Rusya ile süregiden savaş durumu ve savaştan zaferle çıkılması;
- Rus kimliğinden arınmış bir Ukrain kimliğinin inşası sürecinin devam ettirilmesi;

temaları etrafında biçimlendirmiştir.

Poroshenko hemen tüm beyanatlarında Ukraynaya yönelmiş olan Rus tehdidine vurgu yaparak, Ukraynanın bununla mücadele edebilecek yeterlilik ve kararlılıkta bir cumhurbaşkanı seçmesi gerektiği şeklinde bir söylem geliştirmiştir. Poroshenko bu kapsamda, kendini, uluslararası arenada itibarı yüksek olan iyi eğitimli bir profesyonel; deneyimli bir diplomat; yetenekli bir müzakereci; güçlü bir cumhurbaşkanı ve başkomutan olarak resmetmiştir. Kendi cumhurbaşkanlığı döneminde, Avrupa Birliği ve NATO ile sürdürülen ilişkiler, IMF ile yapılan anlaşma, Ukrayna Bağımsız Ortodoks Kilisesinin kurulması ve Donbasta ayrılıkçıların ilerlemesinin durdurulması gibi konuları özellikle vurgulamıştır.

Propagandasını dış politika, güvenlik ve ulus inşası temaları etrafında kuran Poroshenko, rakibi Zelesnkiyyi bu alanlarda doğru ve başarılı bir politika yürütemeyecek, tecrübesiz ve zayıf bir kişilik olarak sunmuştur. Poroshenko kurduğu bu söylem çerçevesinde, Ukrayna halkının ya Rusya ile mücadele edebilecek olan kendisini yâda bunu başarma iradesi olamayan Zelesnkiy arasında yapacağı tercihin, aslında kendisi ile Putin arasında yapacağı bir tercih olacağını ima etmenin ötesinde açıkça söylemiştir.

Zelesnkiynin seçim propagandası

Zelenskiy yürüteceği dış politika hakkında detaylı açıklamalar yapmamıştır. Bunun yanında, genel olarak, Euro-Atlantik yanlısı çizgiyi devam ettireceğini düşündüren bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bununla ilgili olarak dikkat çeken bir husus, AB ve NATO üyelikleri konusunda var olan çizgiyi sürdüreceğini söylerken, NATO üyeliği konusunu, halkın gerçekten rızasının olduğunu görmek ve göstermek için referanduma götüreceğini söylemesidir.

Dikkat çeken bir başka husus ise Zelenskiynin, Putine karşı eğilmez bir cumhurbaşkanı ve başkomutan imajı sergileyen Poroshenkonun aksine, savaşın sonlandırılması hedefi kapsamında Putin ile görüşebileceğini, hatta bu sonucu verecekse Putinin önünde diz çökebileceğini söylemesi olmuştur.

Zelenskiy, seçim propagandasında esas olarak,

- Ülkede değişim;
- Yolsuzlukla mücadele;
- Halkın ekonomik şartlarının iyileştirilmesi;
- Savaşın sonlandırılması

temalarına vurgu yapmıştır.

Bunun yanında, Zelenskiy, seçim dönemi boyunca net bir siyasi program veya seçim

beyannamesi ortaya koymamıştır. Seçimden önce bir beyanname yayınlamıştır, ancak bu bir siyasi programdan çok, genel ilkelerden bahseden bir metin niteliğindedir.[14] Zelenskiy, önemli konular hakkında karar alırken halka danışacağını, düzenlenecek referandumlar yoluyla halkın istekleri doğrultusunda siyaset yürüteceğini vaat etmiştir. Zelesnkiynin bu tutumu pek çok yorumcunun siyasi liyakatini sorgulamasına neden olmuştur. Bununla bağlantılı olarak, Zelenskiynin cumhurbaşkanı olması durumunda ülkenin ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabileceği şeklinde yorumlar yapılmıştır.

Bu tip yorumlarda haklılık payı olabilecekse de, Zelenskiynin sergilediği bu tutumun gayet bilinçli bir şekilde yürüttüğü seçim stratejisinin bir bileşeni olduğunu görmek gerekmektedir. Zelenkiy, kendisi hakkında halka siyasetçi olmayan sıradan ve basit bir insan imajı sunmuştur. Bunun yanında Zelenskiy, sadece siyaset sınıfının değil siyasetin de dışında sıradan bir insan olarak, sistemle mücadele edecek bir cumhurbaşkanı olacağı şeklinde bir söylem geliştirmiştir. Zelesnkiy bu sayede, kendini yozlaşmış eskiye karşı yeninin temsilcisi olarak sunmayı hedeflemiştir. Bu açıdan bakıldığında, seçim sürecinde Zelenskiynin siyasi meselelere dair konuşmaması ile çizmeye çalıştığı imajın aslında örtüştüğü, bunun seçim stratejisinin bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, Zelesnkiynin siyasete dair konuşmaktan kaçınması, siyasi bir falso değil, bir taktiktir. Bu noktada ironik olan şey, Poroshenkonun Zelenskiyye dair kamuoyuna sunmak istediği imajın aslında Zelenskiynin kendi hakkında oluşturmaya çalıştığı imajı destekler nitelikte olmasıdır. Bu anlamıyla, tecrübeli siyasetçi Poroshenko farkında olmadan çaylak Zelenskiynin çarkına su taşımıştır.

Poroshenko ve Zelnskiynin seçim sürecinde sergiledikleri tutum, kurdukları söylem ve vurguladıkları temalar ve seçimlerin sonucu dikkate alındığında ortaya çıkan şey, Ukrayna halkının esas meselesinin dış politika, güvenlik ve ulusal kimlik inşası olmadığı, halkın ülkedeki ekonomik ve siyasi elite ve bir bütün olarak sisteme karşı yoğun bir tepki duyduğu ve en önemli gündem maddesinin ekonomi olduğu anlaşılmaktadır.

2019 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Kapsamında Öne Çıkan Bazı Olgular

Rekor sayıda aday

Ukraynada 2019 cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili dikkat çeken hususlardan biri rekor sayıda adayın cumhurbaşkanlığı yarışına girmiş olmasıdır. Seçimin ilk turunda otuz dokuz aday cumhurbaşkanlığı için yarışmıştır. Bu rakam, Ukrayna tarihindeki en yüksek sayıdaki cumhurbaşkanı adayı anlamına gelmektedir. Öte yandan, bu adaylar arasında yalnızca Petro Poroshenko, Yulia Tymoshenko, Volodymyr Zelenskiy, Yuriy Boyko, Anatoliy Hrytsenko ve Oleh Lyashkonun seçimde şansı olabilecek adaylar oldukları görülmüştür.

Seçimde ortaya çıkan bu tablo, Ukraynadaki siyasal alanın halen oldukça parçalı bir halde olduğunu ve henüz arzu edilen düzeyde bir kurumsallaşma ve konsolidasyon seviyesine ulaşamadığını göstermektedir.

Seçime katılım oranının görece düşüklüğü

Ülkede seçime katılım oranı her iki turda da %62-63 seviyesinde kalmıştır. Olağanüstü şartlar altında gerçekleştirilen 2014 seçimi bir kenara bırakılırsa, bu oran yirmi sekiz yıllık Ukrayna tarihindeki en düşük seçime katılım oranıdır.

Ukraynalı seçmenin seçimlere görece ilgisizliği toplumdaki kırgınlık ve kızgınlığın yanında ümitsizliğin de bir göstergesi olarak okunabilir. Bununla ilgili olarak Rusyanın yürüttüğü Ukraynayı yıpratma ve yıldırma siyasetinin başarısından da söz edilebilir.

Rusya yanlısı adayların %15e varan oy oranı

Ülkede EuroMaidan sonrası oluştuğu iddia edilen toplumsal ve siyasal bağlam ve Donbas ve Kırımdaki durum göz önüne alındığında, dikkat çeken fakat Ukrayna ve Batı basınlarının pek değinmediği önemli bir husus, açıkça Rusya yanlısı olan Yury Boyko (%11.7) ve Oleksandr Vilkulun (%4.2) ilk tur seçimde toplamda %16 civarında oy kazanabilmiş olmasıdır. Boykonun, 2014 cumhurbaşkanlığı seçiminde yalnızca %0.19 oy almış olması bu çerçevede ayrıca önemli bir veridir.

Bu sonuç, 2014 yılından beri devam eden savaş durumuna rağmen, Rusyanın Ukraynalılar arasında hegemonyasının belli bir düzeyde devam ettiğini göstermektedir.

Aşırı sağ mitinin sonu

2013-2014 EuroMaidandan sonra gelişen süreçte, Kremlinin yürüttüğü Ukrayna karşıtı propagandanın temel öğelerinden bir tanesi Kyivde gerçekleştirilen Batı destekli darbe sonrasında Ukraynalı Nazilerin ülke yönetimini ele geçirdikleri söylemidir. 2019 Cumhurbaşkanlığı seçimleri bu propagandayı tamamen boşa çıkartmıştır

İlk olarak, Ukrayna halkı anne ve babası Yahudi olan Zelesnkiyi %75 gibi bir oy oranıyla cumhurbaşkanı seçmiştir. Bu gerçek, Kremlinin servis ettiği Kyivdeki antisemit Naziler propagandasını geçersiz kılmaktadır. Bunun yanında, seçimlerde yarışan aşırı-sağcı adayların toplamda ancak %1.6 gibi bir oy almış olması da, Kremlin merkezli propagandanın çökmesine neden olan bir başka sonuçtur.

Seçimlerde ortaya çıkan bu tablo aynı zamanda, Ukrayna toplumunun dışlayıcı, şovenist ve şiddet eğilimli etnik milliyetçi akımlara teveccüh göstermediğini göstermektedir. Esasında Ukrayna toplumunun bu tavrı, etnik milliyetçi temaları da kullanan Poroshenkonun seçim yenilgisinin sebeplerinden bir tanesi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Ukrayna toplumunun homojenleşmesi süreci

1991-2010 yıllarında gerçekleştirilen beş seçimde farklı bölgelerdeki seçmen farklı siyasi tercihlerde bulunmuştur. Ülke siyasi tercihleri açısından Batı ve Orta bölgeler ve Güney ve

Doğu bölgeler olmak üzere ikiye bölünmüş bir görünüm sergilemiştir. 2014 yılındaki seçimde ise bölgeler arasında farlılıkların azaldığı daha yeknesak bir siyasi tablo ortaya çıkmıştır. 2019da ülkedeki siyasi tercihlerle ilgili yeknesaklaşma eğiliminin artarak devam ettiği görülmüştür.

Bu homojenleşme eğiliminin ortaya çıkmasında kuşkusuz Kırım ve Donbastaki seçmenin oy kullanamamasının bir etkisi söz konusudur. Ancak, Kyivin kontrolü altındaki doğu bölgeleri ile orta ve batıdaki bölgeler arasındaki benzeşme, bu homojenleşme eğiliminin yalnızca Kırım ve Donbas faktörleri ile açıklanamayacağını göstermektedir. Sonuçta, Ukraynada siyasi tercihlere dair bir homojenleşme sürecinin yaşandığını söylemek mümkündür.

Bunun yanında, 2019 seçim haritasında dikkat çeken bölge Ukraynanın batısında bulunan Lviv bölgesidir. Lviv, her iki turda da Poroshenkonun Zelenskiyden daha fazla oy aldığı tek bölgedir.[15]

Batılı ve milliyetçi eğilimleri kuvvetli Ukraynalı sosyal bilimciler genelde, Ukraynanın daha *Ukrainophile* Batı ve Orta bölgelerini norm, daha ziyade *Küçük Rus*[16] kimliğini benimsemiş Güney ve Doğu bölgelerini ise sapma olarak görme eğilimindedirler. Bu bakış, tarihi ve sosyolojik pek çok açıdan eleştirilebilir. Bunun yanında, 2019 Cumhurbaşkanlığı seçimleri de bu bakışın sorgulamasına imkân veren bir başka durumu ortaya çıkartmıştır. Özetle belirtmek gerekirse, normun ne olduğunu söylemek o kadar kolay olmasa da, esas sapmanın Lviv (Galiçya) *Ukrainophilism*i olduğunu düşünmemiz için elimizde kanıtlar vardır.

Ukraynada homo post-sovieticus ilk cumhurbaşkanı

1991den günümüze kadar Ukraynada cumhurbaşkanlığı yapmış olan Leonid Kravchuk, Leonid Kuchma, Viktor Yushchenko, Viktor Yanukovich ve Petro Poroshenko, ilk gençlik yıllarını Sovyetler Birliği döneminde yaşamış, toplumsal kimlik oluşum süreçlerini Sovyetler Birliğinin taşrası olan Sovyet Ukraynada geçirmiş kişilerdir. Bu kişiler, aynı zamanda, Sovyet ve Sovyet-sonrası Ukraynada parti bürokratı, siyasetçi, fabrika yöneticisi, bürokrat, teknokrat olarak görev yapmış kişilerdir.

Volodymyr Zelenskiy ise, toplumsal kimlik oluşum yıllarını Sovyet toplumunda değil, Sovyet-sonrası bağımsız Ukraynada yaşamış, bu anlamıyla gerçek anlamda homo post-sovieticus bir kişidir. Bunun yanında, Zelenskiy seleflerinden farklı olarak, bir parti bürokratı veya teknokrat değil, kapitalist ekonomik düzen içinde başarıyı yakalamış bir iş insanıdır.

Bu sebeplerden dolayı Zelenskiy, seleflerinden farklı bir toplumsal tipolojiyi temsil ettiği ve Ukraynanın başına gelen ilk gerçek Sovyet-sonrası cumhurbaşkanı olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, Zelesnkiynin Cumhurbaşkanı seçilmesini, Ukraynada yeni bir dönemin başlangıcı olarak görmek mümkündür. Başka bir deyişle, Zelenskiynin cumhurbaşkanlığı ile birlikte Ukraynada Sovyet dönemi gerçek anlamda kapanmıştır.

Yeni ve liyakat bir siyaset sınıfının olmayışı

2019 seçimde yarışan pek çok aday, EuroMadian-öncesi Ukraynaya ait olan ve ülkede 2013-2014 yıllarında yaşanan olayları doğuran ekonomik, toplumsal ve siyasi şartların oluşmasında rolü olan isimlerdir. Zelenskiy, bu gruba dâhil değildir, ancak siyasi liyakati hakkında ciddi soru işaretleri mevcuttur. Bunları bir araya getirdiğimizde karşımıza çıkan bir diğer önemli sonuç, 2014 EuroMaidan Devriminin yeni ve liyakat sahibi bir siyaset sınıfı yaratamamış olmasıdır.

Ukraynada sivil toplum ve toplum

EuroMaidan-sonrası Ukraynada yeni ve liyakat sahibi bir siyaset sınıfın ortaya çıkmamış olması olgusu, Batı medyası ve düşünce kuruluşları tarafından övgüyle bahsedilen ve 2014 sonrasında ülkede hızla geliştiği iddia edilen sivil toplum göz önünde bulundurulduğunda şaşırtıcı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, sivil toplumun neden ülkeye önderlik edebilecek yeni ve liyakat sahibi siyasetçiler doğuramadığının sorgulanmasını yerinde bir çabadır. Bu sorgulama çerçevesinde teorik bir tartışma yürütüldüğü takdirde, sivil toplum ve siyasal toplumun farklı alanlar olduğu, en önemli işlevlerinden birinin siyasal toplumu denetlemek olan sivil toplumun siyasal toplumu beslemek gibi bir vazifesinin olmadığı gibi görüşler öne sürülebilir. Bu tür teorik argümanlar da doğruluk payı olabilecekse de, pratik düzeye indiğimizde, bazı olumlu sonuçları olsa da, günün sonunda, Ukraynadaki sivil toplumun Ukrayna toplumunun çok temel ihtiyaçlarından bir kısmına cevap vermek konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir.

Bu durumla ilgili birkaç tespit yapmak mümkün olsa da, bunlardan belki de en esas olanı, Sovyet-sonrası coğrafyada, büyük oranda Euro-Atlantikin sağladığı finansal kaynaklar sayesinde gelişen sivil-toplum alanında, geçim kaynağı bu finansal kaynaklar olan ve bu sebepten dolayı toplumun ihtiyaçlarından çok finans kaynaklarının ihtiyaçlarına göre hareket eden ve yurtdışı bağlantıları kuvvetli bir sivil toplum profesyonelleri tabakasının oluşmuş olmasıdır. Ukraynada geliştiği iddia edilen sivil toplumun önemli bir kısmının, kendi elitinin yanında, kendi paralel gerçekliğini yaratan ve toplumun geniş kesimleriyle ilişkisi kopuk bir gösteri toplumu halinde bulunduğu görülmektedir. Ukraynada faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının büyük oranda Kyivde yoğunlaştığı, örneğin Donbastaki insani konularla ilgili faaliyet gösteren kuruluşların bile merkezlerinin bu şehirde olduğu, sivil-toplum kuruluşlarında çalışan insanların maaşlarının genele göre daha yüksek olduğu gibi gerçekler, sivil toplum ve gerçek toplum arasındaki kopukluk hakkında bazı fikirler vermektedir.

Kısa Vadede Ukraynada Önem Kazanacak Süreçler

Zelenskiynin kuracağı ekip

İçinde bulunduğumuz dönemde herkesin merak ettiği konu, Zelenskiynin ekibinde kimlerin yer alacağıdır. Bununla ilgili olarak çeşitli isimler ifade edilmektedir. Basında çıkan bu konuyla ilgili haberlerde, Zelenskiynin çekirdek ekibinde yer alan veya alması beklenen yirmi isim öne çıkmaktadır. Bu isimlerle ilgili dikkat çeken şey, güvenlik ve savunma uzmanı olan Ivan Aparshyn dışında, bunların tümünün yargı, ekonomi, eğitim gibi içişleri alanına giren konularla ilgili kişiler olmalarıdır.

Bu kompozisyon, Zelenskiynin seçimlerde ortaya koyduğu vaatler ile uyumludur. Öyle anlaşılmaktadır ki, önümüzdeki dönemde Ukraynada esas gündem Donbas ve Kırım sorunları veya Rusya ve Batı ile ilişkiler değil, iç siyasi, toplumsal ve ekonomik meseleler olacaktır.

Ekim 2019 parlamento seçimleri

21 Nisan 2019 günü Zelenskiynin Cumhurbaşkanı seçilmesi ile Ukraynadaki seçim dönemi sona ermemiştir. Aksine, 27 Ekim 2019da gerçekleştirilmesi beklenen parlamento seçimlerinin tamamlanmasına kadar olan yaklaşık beş ay boyunca seçim süreci devam edecektir. 27 Ekim 2019 günü gerçekleştirilmesi beklenen parlamento seçiminin de cumhurbaşkanlığı seçimi kadar kritik bir seçim olacağını söylemek mümkündür.

Ukraynadaki siyasi sistem yarı-cumhurbaşkanlığı olarak adlandırılabilecek bir sistemdir. Bu sistem içerisinde, cumhurbaşkanı genel olarak dış politika ve güvenlik konuları ile ilgili yetki ve sorumluluklara sahipken, parlamentonun, ekonomi ve iç işleri ile ilgili konulara dair yetki ve sorumlulukları vardır. Bakanlar Kurulu, ülkedeki reformlarla ilgili yetki sahibi birimdir. Cumhurbaşkanının karar ve kararnameleri, Bakanlar Kurulu ve Parlamentonun onayından geçmek zorundadır.

Bu noktada, Zelesnkiynin seçim sürecinde ortaya koyduğu hedefler ile Ukraynadaki siyasi sistem arasındaki çelişkinin altını çizmek gerekmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, seçim sırasında Zelenskiy aslında cumhurbaşkanının yetki ve sorumluluğunda olan konularla ilgili değil, daha çok parlamento ve Bakanlar Kurulunun yetkisinde olan konularla ilgili vaatlerde bulunmuştur.

Zelenskiynin ifade ettiği, ülkede ekonominin iyileştirilmesi ve yolsuzlukla mücadele hedeflerinin başarısı, parlamentonun kompozisyonu ve Zelenskiy ile parlamento arasındaki ilişkinin niteliği ile yakından alakalı olacaktır. Dolayısıyla, 27 Ekim 2019da gerçekleştirilmesi beklenen parlamento seçimi Ukraynanın önümüzdeki dönemi için çok belirleyici bir başka dönemeç olacaktır.

Zelenskiy nasıl yönetecek?

Zelenskiy iki selefi olan Yanukovich ve Poroshenko gibi bir oligark değildir. Zelenskiy, Ukraynadaki siyasi sınıfa da dâhil değildir. Bunların yanında, Zelenskiynin Ukraynadaki Ihor Kolomoyskyi gibi oligarklar ve eski siyasi sınıfa mensup kişilerle çok da şeffaf, temiz

ve meşru olmadığı anlaşılan bazı ilişkilerinin olduğu görülmektedir.

Bunlar göz önüne alındığında, önümüzdeki dönemde Ukraynada yaşanacak siyasi süreçlerle ilgili ortaya çıkan önemli bir soru, Zelenskiynin toplumu ve siyaseti nasıl yöneteceği; yıkmaya geldiğini söylediği sistem ve bu sistemin köşe başlarını tutmuş olan siyasi ve ekonomik elit ve oligarklar ile nasıl bir ilişki kuracağı sorusudur. Kuşkusuz Zelenskiynin siyasi yapı, siyaset sınıfı ve oligarklarla sürdüreceği ilişki biçimi, Ukraynadaki gelişmeleri doğrudan etkileyecektir.

Zelenskiynin, selefleri olan Kuchma ve Yuschenkonun izledikleri yolu izleyecek, sistemin köşe başlarını tutmuş ve birbirleri ile neo-feodal ilişkiler içinde olan siyasi ve ekonomik elit ve oligarklar ile açık bir çatışmaya girmek yerine, bunların üzerinde bir konumda yer tutmaya çalışarak, var olan dengeleri çok da fazla yerinden oynatmadan, bunlar arasındaki ilişkileri düzenleyen bir tür hakem rolü oynamaya gayret edeceği düşünülebilir.

Elbette ki bu senaryonun gerçek olması sadece Zelenskiyye değil siyasi ve ekonomik elitin ve oligarkların tavırlarına da bağlı olacaktır. Her durumda, siyasi tecrübesi olmayan, yukarıda belirtildiği gibi homo post-sovieticus bir kişi olan, ülkedeki neo-feodal ilişki ağları içinde yer almayan ve muhtemelen bu ağların nasıl işlediğini tam olarak bilmeyen Zelenskiynin sistem ve sistem içinde köşe başlarını tutmuş kişilerle ilişkilerini izlemek oldukça ilginç olacaktır.

Ukrayna ve Uluslararası Siyaset

Zelenskiynin cumhurbaşkanı seçilmesinin Euro-Atlantikin Ukraynaya karşı tutumunda ve bu ikisi arasındaki ilişkilerin gidişatında ciddi bir değişikliğe neden olmayacağı düşünülebilir. Bunun yanında, Zelenskiy, seçim döneminde söylediği gibi, NATO üyeliği konusu hakkında bir referandum düzenleme yoluna giderse, Euro-Atlantikin buna nasıl bir tepki vereceğinin izlenmesi ilginç ve gerekli olacaktır. Bunun yanında, 21 Nisan sonrasında Ukrayna ile ilgili uluslararası siyasetle alakalı takip edilmesinde fayda olacak esas meselenin Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkiler olduğunu söylemek gerekmektedir.

Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkiler

Süreç içerisinde, Ukrayna seçimleriyle ilgili Rusyanın üç beklentisinin olduğu ilgili basında çıkan haber ve yorumlardan anlaşılmaktadır. Bu beklentiler;

- Poroshenkonun seçimi kazanmaması;
- Ukraynanın belirsiz ve istikrarsız bir döneme girmesi;
- Ekim 2019da gerçekleştirilecek parlamento seçimlerinde Rusya yanlısı milletvekillerin parlamentoda belli bir ağırlık kazanmasıdır.

Rusyanın ilk beklentisi gerçekleşmiştir.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda Rusya yanlısı adaylar %16 gibi

azımsanmayacak bir oy oranına ulaşmıştır. Bunun yanında, Ukraynayı yakından takip eden bazı uzmanlar, Ekim ayındaki parlamento seçimlerinde Rusya yanlılarının parlamentodaki koltukların %16 ila %20sini alabileceklerini düşünmektedir. Bu ihtimal gerçek olursa, Rusyanın bir diğer beklentisi de gerçekleşmiş olacaktır. Seçim sürecinde Ukraynada herhangi bir huzursuzluk, toplumsal çatışma veya istikrarsızlık ortaya çıkmamıştır. Bu aşamada, yakın gelecekte bunların yaşanacağını gösteren emarelere rastlanmamaktadır. Bunun yanında, Rusyanın böyle bir durumun ortaya çıkması için çeşitli adımlar atma ihtimali göz ardı edilmemelidir.

Rusyanın, Poroshenkonun ikinci tur seçimi %50 gibi büyük bir farkla kaybetmesini, yürüttüğü dış politika ve ulus inşa politikasının çöküşü olarak okuması muhtemel gözükmektedir. Bununla bağlantılı önemli bir soru ise böyle bir okuma sonrasında Rusyanın Ukraynaya dair nasıl bir siyaset yürüteceğidir. Şu ana kadar Rusya Devlet Başkanı Putinin Zelenskiyyi kutlamamış olması; Rus yetkililerin, Ukrayna ile ilişkilerin Zelenskiynin pratiğine göre belirleneceği yönündeki açıklamaları; ve Kremlinin 24 Nisanda Donbastaki Ukrayna vatandaşlarının, 27 Nisanda ise tüm Ukraynalıların Rus pasaportu almalarının kolaylaştırılacağı yönündeki açıklamaları, Rusyanın Ukraynaya karşı baskıcı yaklaşımını bu ülkeden somut tavizler elde etmedikçe bırakmayacağını düşündürtmektedir. Bununla ilgili esas soru ise Rusyanın Ukraynadan ne tür tavizler beklediğidir.

Kırım meselesi

Zelesnkiy döneminde Kyivin, Kırım konusuyla ilgili şimdiye kadar yaptığından fazlasını yapmasını beklemek hayalcilik olacaktır. Bu, Zelenskiy ile alakalı bir durum değildir. Poroshenko döneminde de Kyiv, Kırım konusuyla ilgili olarak bir takım beylik sözler sarf etmek dışında, Kırımdaki illegal Rus hâkimiyetinin sonlandırılması ve burada fiili egemenliğin yeniden sağlanmasını sağlamaya yönelik ümit verici bir siyaset geliştirememiştir. Seçim sürecinde Zelenskiy ve Poroshenko dâhil tüm adaylar Kırım konusunda göstermelik beyanlar haricinde dikkate değer bir perspektif sunmamışlardır. Benzer bir şekilde, Ukraynadaki uzmanların da bu konuyu fazla tartışmadıkları görülmüştür.

Kırım konusuyla ilgili olarak önümüzdeki dönemde ilgi çekici tek süreç, Ukrayna ve Diasporadaki Kırım Tatarlarının Zelesnkiy yönetimi ile nasıl bir ilişki kuracakları ve Kırımla ilgili olarak yeni bir yol haritası çizip çizmeyecekleri olacaktır.

Donbas meselesi

Donbas konusunda ise, Zelesnkiynin savaşın yıkıcı ekonomik ve insani etkilerini azaltmak için buradaki çatışmayı dondurma ve donmuş bir çatışma (*frozen conflict*) haline getirmeye yönelik bir siyaset izlemesi olası görünmektedir. Buna paralel olarak, Donbas halkı ile gerginlik giderici diyalog yolları araması da ihtimaller dâhilindedir. Donbasla ilgili ortaya çıkabilecek yeni durumun, Tiflis ile Abhazya ve Güney Osetya arasındaki duruma

benzerlik gösterme ihtimali yüksektir. Elbette, böylesi bir girişimin sonucu Rusyanın alacağı tavırla doğrudan bağlantılı olacaktır.

Fotoğraf: independent.co.uk

[1] IMF ranks Ukraine as Europe's poorest country, *bne IntelliNews*, Ekim 16, 2018, erişim Mayıs 8, 2019 ,http://www.intellinews.com/imf-ranks-ukraine-as-europe-s-poorest-country-150301/.

[2] David R. Marples, Poroshenko: An oligarch seeks a second term, *The Topchubashov Center*, Mart 20, 2019, erişim Mayıs 8, 2019, http://top-center.org/analytics/658-poroshenko-an-oligarch-seeks-a-second-term.html?fbclid=IwAR1lsBihNhFRnRwoXDExYRStn_4SgBoNQYn_QiR3vZJFbaSVlAj-9cMWX4c.

[3] Bu ve diğer veriler için bkz. Ukraine Economic Outlook, *FocusEconomics*, Nisan 2, 2019, erişim Mayıs 8, 2019, https://www.focus-economics.com/countries/ukraine.

[4] More poor people in Ukraine now than five years ago - World Bank, *Ukrinform*, Temmuz 18, 2018, erişim Mayıs 8, 2019, https://www.ukrinform.net/rubric-society/2500940-more-poor-people-in-ukraine-now-than-five-years-ago-world-bank.html.

[5] Olexandr Honcharov, What 2019 budget mean for ordinary Ukrainians? *112.international*, Aralık 11, 2018, erişim Mayıs 8, 2019, https://112.international/opinion/what-2019-budget-mean-for-ordinary-ukrainians-35056.html.

[6] Ukraine among world's poorest countries, *UNIAN*, Ocak 30, 2018, erişim Mayıs 8, 2019, https://www.unian.info/society/2373812-ukraine-among-worlds-poorest-countries-report.html.

[7] Ukraine, *Transparency International*, erişim Mayıs 8, 2019, https://www.transparency.org/country/UKR.

[8] Ukraine Corruption Report, *GAN*, erişim Mayıs 8, 2019, https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/ukraine/.

[9] Anna Korbut, Ukraines Presidential Election: Key Candidates and Key Questions, Mart 7, 2019, erişim Mayıs 8, 2019, https://www.chathamhouse.org/expert/comment/ukraine-s-presidential-election-key-candidates-and-key-questions?gclid=CjwKCAjwvuzkBRAhEiwA9E3FUngq0OIAIXaGs5OyS7TJir8hhqNHQ23hqTc4dLebI5awX0
.

[10] Zach Bıkus, World-Low 9% of Ukrainians Confident in Government, Gallup, Mart 21, 2019, erişim Mayıs 8, 2019, https://news.gallup.com/poll/247976/world-low-ukrainians-confident-government.aspx.

Aynı makale, hükümete güven oranının Sovyet-sonrası ülkelerde ortalama %48, dünyada ise %56 seviyelerinde olduğunu bildirmektedir.

[11] Zach Bıkus, World-Low 9% of Ukrainians Confident in Government

[12] Internally Displaced Persons (IDP), *UNHCR*, erişim, Mayıs 8, 2019, https://www.unhcr.org/ua/en/internally-displaced-persons.

[13] National Monitoring System Report on the Situation of Internally Displaced Persons - June 2018, *ReliefWeb*, Haziran 30, 2018, erişim Mayıs 8, 2019, https://reliefweb.int/report/ukraine/national-monitoring-system-report-situation-internally-displaced-persons-june-2018.

[14] Ukrayna Cumhurbaşkanı Adayı Volodymyr Zelenskiynin Seçim Öncesi Programı başlıklı bu metine https://program.ze2019.com/ adresinden ulaşılabilir.

[15] Lviv dışında Poroshenkonun Zelenskiyden daha fazla oy aldığı iki yer ülke dışındaki sandıklar yani diaspora ve Kyiv kent merkezidir. Yurtdışındaki sandıklardan Poroshenkonun önde çıkması, diaspora çalışmalarında sıkça kullanılan bir kavram olan uzun-mesafe milliyetçiliği (*long-distance nationalism*) ile açıklanabilir. Kyiv kent merkezinde ortaya çıkan durum ise bu bölgenin kendine has ekonomik, demografik ve toplumsal yapısı ile ilgilidir.

[16] *Küçük Rus*, ortak *Rus* (Doğu Slav) tarihi ve kimlik öğeleri üzerinden Ukraynalı ve Rus kimliklerinin ortaklaşan yanlarını vurgulayan, Ukraynalı ve Rus kimliklerinin ortak *Rus* (Doğu Slav) kimliğinin farklı fakat birbirileriyle yakından bağlantılı biçimleri olduğuna işaret eden, Ukraynalılar ve Ruslar arasında etnik bir farklılık olmadığını düşüncesi etrafında şekillenmiş olan bir kavramdır. Ukrayna ve Rus kimlikleri arasındaki ilişkiyi bu şekilde tasavvur edenlerin bir kısmı, bir adım daha öteye giderek bu iki kimliğin belli düzeylerde farklılıklarını korusalar da tek bir ulusal kimlik altında birleşmelerinin en ideal veya doğal sonuç olduğunu düşünmektedirler.

Ukrainophile kavramı Türkçeye, Ukrayna/Ukrain yanlısı, Ukrayna/Ukrain dostu, Ukrayna/Ukrain hayranı şeklinde tercüme edilebilir. Bunun yanında, tarihsel ve siyasi bağlamı içinde düşünüldüğünde bu kavram, *Rus* (Doğu Slav) kimlik öğeleri üzerinden Rus kimliği ile farklı ölçülerde ortaklaşan veya aynılaşan kimlik tasavvurlarını reddeden, Rus etnisitesinden farklı ve bundan bağımsız bir Ukrain etnisitesinin olduğunu, bu nedenle, Ukrain ve Rus uluslarının da birbirinden farklı uluslar olduklarını veya olmaları gerektiğini savunan etno-ulusal tasavvura işaret etmektedir.

Siyasi akımlar olarak ele alındığında ise, *Ukrainophile* kavramının Ukrain etnik milliyetçiliğine ve ulus devletçiliğine işaret ettiği, buna karşıt olarak *Küçük Rusçuluğun*, Ukrayna/Ukraynalı ve Rusya/Ruslar arasında dostane ilişkilerden siyasi birleşmeye kadar uzanan bir yelpazede, belli bir siyasi birlikteliği doğal gördüğü veya savunduğu şeklinde bir sınıflandırma yapılabilir.

Bu literatür takip edilirken unutulmaması gereken önemli bir nokta *Rus* adının, Rusları değil, Rusları, Belarusları ve Ukraynalıları içine alacak şekilde Doğu Slavlarını ifade eden bir ad olmasıdır. Bu nedenle, *Rus* ve Rus adları birbiriyle karıştırılmamalıdır.

Yazar Hakkında :

Dr. Turgut Kerem Tuncel, Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) kıdemli analisttir. Avrasya jeopolitiği, Geniş Karadeniz Bölgesi, Güney Kafkasya, Karabağ ihtilafı ve Türk-Ermeni ilişkileri hakkında çalışmalar yürütmektedir.

Atıfta bulunmak için: TUNCEL, Turgut Kerem. 2026. "UKRAYNA'DA 2019 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ BAĞLAMINDA EUROMAIDAN'DAN GÜNÜMÜZE UKRAYNA VE ÖNÜMÜZDEKİ SÜRECE DAİR DEĞERLENDİRMELER - ÖZET ANALİZ ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2019 / 14. Mayıs 08. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/UKRAYNA-DA-2019-CUMHURBASKANLIGI-SECIMLERI-BAGLAMINDA-EUROMAIDAN-DAN-GUNUMUZE-UKRAYNA-VE-ONUMUZDEKI-SURECE-DAIR-DEGERLENDIRMELER-OZET-ANALIZ

AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır